

Nr 652

Av herr **Bergh, Ragnar, m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119, angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 119 år 1960 angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. har chefen för ecklesiastikdepartementet under rubriken "Umeå-frågan" framhållit (s. 384) att det vore "från många synpunkter, icke minst lokaliseringpolitiska, lämpligt och önskvärt, att i Umeå så snart ske kan utbygges en så fullständig utbildnings- och forskningsorganisation som möjligt". Propositionen upptar likväl ej förslag om några omedelbara åtgärder för sådant ändamål.

Universitetsutredningens förslag om utbyggnad av den medicinska högskolan i Umeå till en fullständig läroanstalt för läkarutbildning anser departementschefen bör provas slutligt först när resultatet av läkarprognosutredningen föreligger. Universitetsutredningen har förordat, att man under vissa förutsättningar bör överväga att i framtiden komplettera universitetsorganisationen i Umeå med matematisk-naturvetenskapliga ämnen och rekommenderar att, därest en sådan komplettering kommer till stånd, den därvid utvidgas till att omfatta jämväl samhällsvetenskapliga ämnen. Departementschefen finner det lämpligt att först vid den tidpunkt, då det kan bli aktuellt att planera för en fullständig läkarutbildning i Umeå, förbereda en därmed samordnad komplettering av utbildnings- och forskningsorganisationen med centrala matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Departementschefen har vidare betonat angelägenheten av att socionomutbildningens kapacitet snarast möjligt utökas och anser att en sådan kapacitetsökning bör ske bl. a. genom att ett socialinstitut upprättas i Umeå. I detta sammanhang har erinrats om det nära sambandet mellan socionomutbildning och samhällsvetenskaplig utbildning och framhållits, att ett socialinstitut för att få fullt tillfredsställande rekrytering i fråga om lärarekrafter bör kunna repliera på samhällsvetenskapliga ämnen. Något konkret förslag om uppnående av samhällsvetenskaplig undervisning i Umeå framläggas emellertid icke i propositionen. Departementschefen säger sig vidare hysa förståelse för önskemålet att humanistisk utbildning och forskning även i övrigt blir företrädda i Umeå men finner sig, med hänsyn till det väntade arbetsmarknadsläget för akademiskt utbildade humanister, för närvarande icke beredd att till prövning uppta frågan om en humanistisk utbildnings- och forskningsorganisation i Umeå.

Universitetsutredningen föreslår att den medicinska högskolan i Umeå

snarast möjligt utbygges till en fullständig medicinsk läroanstalt. Detta är enligt utredningen föranlett av allmänna utbildnings-, forsknings- och studentsociala skäl och ej grundat på överväganden om det framtida behovet av läkare. Särskilt de medicinska remissinstanserna betonar starkt nödvändigheten av den medicinska högskolans utbyggnad. Sålunda framhåller *karolinska institutets lärarkollegium* att det nuvarande provisoriet i Umeå från såväl forsknings- som utbildningssynpunkt är ohållbart och att det i framtiden torde leda till betydande svårigheter vid rekryteringen av både lärare och elever. *Universitetskanslern* erinrar om de allvarliga svårigheter för de nuvarande medicinska och odontologiska utbildningsanstalterna i Umeå som framför allt sammanhänger med nödvändigheten för de studerande att under utbildningens gång flytta mellan olika lärosäten, ofta i strid mot egna önsknings. *Läkarprognosutredningen* tillstyrker utbyggnaden under betoning av att en tillfredsställande kvalitet i fråga om undervisningen och forskningen i Umeå icke kan uppnås därförutan. Dessa och liknande uttalanden i andra remissvar förtjänar det största beaktande.

Vad som anförts om den medicinska högskolan i Umeå gäller i princip också tandläkarinstitutet därstädes. Universitetsutredningen har funnit det angeläget att tandläkarinstitutet snarast möjligt utbygges till att kunna meddela fullständig tandläkarutbildning. Preklinisk undervisning för tandläkarstuderande i Umeå är över huvud ej möjlig att genomföra förrän den medicinska högskolan utbyggs. I vad gäller utvidgning av undervisningen vid tandläkarinstitutet till att omfatta även sista årets tandläkarutbildning och därmed institutets omvandling till tandläkarhögskola har organisationskommittén för den medicinska högskolan i Umeå i skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 januari 1960 framlagt utredning och förslag i ämnet. I utredningen har bl. a. angivits alternativa lösningar med avseende på tidpunkten för inledande av högskoleorganisationen i Umeå (fr. o. m. 1 juli 1961, fr. o. m. vårterminen 1961 och fr. o. m. 1 juli 1962).

Att denna utredning, som även innefattar viss utökning av antalet studerande vid ifrågavarande läroanstalt, föreligger har icke omnämnts i propositionen. Departementschefen har beträffande tandläkarutbildningen dels förordat att en snabb samlad översyn göres med avseende å tandläkarbehovet, dels uttalat att i samband med att resultatet av läkarprognosutredningens arbete prövas bör spørsmålet om en fullständig organisation i Umeå för odontologisk undervisning och forskning bli föremål för bedömning.

Frågorna om utbyggande av de två nu i Umeå förefintliga akademiska läroanstalterna till fullständiga lärosäten har alltså av departementschefen skjutits långt på framtiden.

Vi finner att dröjsmål med utbyggnad av den medicinska högskolan och tandläkarinstitutet i Umeå till fullständiga läroanstalter skulle allvarligt

äventyra uppnåendet inom rimlig tid av ett av de huvudsyften för vilka dessa läroanstalter blivit upprättade, nämligen att bidra till Norrlands försörjning med läkare och tandläkare. Det framstår som ytterst angeläget att de allvarliga missförhållanden som i detta avseende för närvarande förefinns i denna landsdel icke under längre tid får fortfara.

I fråga om inrättandet jämväl av en matematisk-naturvetenskaplig fakultet i Umeå må framhållas den utomordentliga vikten för såväl den medicinska som den odontologiska läroanstaltens i Umeå förkovran och utveckling av att stöd erhålles från till samma plats förlagda matematisk-naturvetenskapliga institutioner. Vidare må i detta sammanhang framhållas följande.

Det totala antalet studerande vid universitet och högskolor i landet uppgick höstterminen 1958 enligt universitetsutredningen till ca 28 000 och beräknas ha stigit till ca 53 000 år 1970. Därvid skulle studentantalet i Uppsala, respektive Lund/Malmö och Göteborg ha växt till 11 000—12 000, i Stockholm till omkring 18 000, medan antalet i Umeå (innefattande endast medicine och odontologie studerande) skulle stanna vid 585, d. v. s. endast omkring 1 % av totalantalet.

Disproportionen i en sådan utveckling är ägnad att väcka allvarliga betänkligheter. Universitetsutredningen har i samband med sin diskussion av en tredje teknisk högskola framhållit det allt starkare beroendet av de olika vetenskaperna emellan, fördelen för forskning och undervisning med nära kontakt mellan företrädare för olika vetenskaper och nackdelarna med små, lokalt isolerade högskoleenheter med företrädare för ett begränsat antal varandra närliggande ämnen. Socialstyrelsen och lokaliseringsutredningen tar i sina remissvar upp denna tankegång. Den senare instansen kritiserar starkt från de synpunkter den har att företräda den koncentring av de högre utbildnings- och forskningsresurserna särskilt till Stockholm/Uppsala-området som universitetsutredningens förslag innebär, och även överståthållarämbetet framför betänkligheter mot en dylik koncentration.

En distribution av studenterna i proportion till befolkningsfördelningen skulle för Umeås del leda till ett studentantal av 4 000 år 1970 (lokaliseringsutredningen), vid vilken beräkning Umeå avses tillgodose endast de två nordligaste länen.

Lokaliseringsutredningen ifrågasätter också, om det, sett från en vidare samhällsekonomisk synpunkt, är billigare att bygga ut de gamla läroanstalterna än att bygga nytt i Umeå. Som denna utredning framhåller kan det även befaras att, om principen att bygga ut de gamla läroanstalterna knä-sättes, Umeå "under överskådlig tid endast kommer att förses med begränsade utbildningsresurser inom ett avgränsat fält". Länsstyrelsen i Uppsala framför liknande synpunkter.

Universitetsutredningen beräknar att antalet studerande inom de huma-

nistiska (inklusive samhällsvetenskapliga) fakulteterna under tiden 1958—1970 kommer att stiga med ca 3 600; motsvarande tal för de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna beräknas till ca 9 000. — Utvecklingen inom de humanistiska fakulteterna kommer enligt universitetsutredningen (s. 335) att kräva nya professurer och underordnade lärartjänster. Det framstår som rimligt och riktigt att låta i varje fall en del av den ofrånkomliga ökningen av resurserna för undervisning och forskning inom det humanistiska (inklusive samhällsvetenskapliga) området ske genom en utvidgning av högskoleväsendet i Umeå, så mycket mer som de gamla läroanstalterna redan nu uppenbarligen har betydande svårigheter att utan avkall på undervisningens kvalitet och utan men för forskningen sörja för utbildningen av det stora antalet humanistiska studerande. Ett stort antal remissinstanser talar också om behovet av en avlastning för de nuvarande humanistiska fakulteterna. Det kan därför ingalunda anses självklart att inrättandet av en humanistisk fakultet i Umeå skulle medföra en ökning av det totala antalet humanistiskt studerande i landet. I fråga om tillströmningen till de humanistiska studierna kan andra faktorer, framför allt den offentliga upplysningsverksamheten rörande arbetsmarknadsläget för humanister, tänkas ha en dominerande inverkan. Som skäl för utbyggnad inom de gamla lärosätenas humanistiska institutioner har universitetsutredningen bl. a. anfört att skapandet av stora institutionsenheter med ett flertal lärare skulle gynna en önskvärd differentiering av de humanistiska studierna. Detta säkerligen riktiga förhållande kan likväl ej tillmätas någon avgörande vikt, särskilt som en ökad differentiering av humaniststudierna utan tvivel kan vinnas även på andra vägar.

Förläggandet av såväl matematisk-naturvetenskaplig som humanistisk undervisning och forskning till Umeå förordas också av ett flertal remissinstanser, av vilka flera betonar vikten av att detta sker snarast. Ytterligare tungt vägande skäl kan anföras härför.

I Norrland, särskilt övre Norrland, råder ännu brist på lärare vid de högre skolorna. Men även om genom en utbyggnad av de äldre läroanstalterna rikets totala behov av naturvetare och humanister kvantitativt skulle bli fyllt, så kommer Norrland alltjämt att befinna sig i ett ogynnsamt läge. Erfarenheten visar nämligen att personer som är uppfödda och utbildade i de sydligare delarna av landet icke gärna flyttar till Norrland. Norrlands försörjning med akademisk arbetskraft kan ej bli tillgodosett utan inrättande av ett norrländskt universitet.

Universitetsutredningen framhåller med rätta att utbildningspolitiken endast är en gren av den allmänna offentliga politiken men samtidigt en betydelsefull förutsättning för samhällets fortsatta utveckling (s. 163). Den statliga politiken har under de senaste decennierna på olika vägar sökt

befordra Norrlands materiella utveckling. Det har framstått som en riksangelägenhet att denna del av landet icke i materiellt avseende blir eftersatt och att dess naturtillgångar och personella resurser väl utnyttjas. Även utveckling av gymnasier och andra skolor i Norrland har gynnats. Det framstår som en klar konsekvens av denna allmänna norrlandspolitik att också sörja för tillkomsten av vetenskaplig forskning och akademisk undervisning i Norrland. En underutveckling av Norrland på det andliga och kulturella området kan ej undgå att skada landet i dess helhet.

Det må i detta sammanhang erinras om att genom beslut av Finlands riksdag ett statligt universitet hösten 1959 börjat upprättas i Uleåborg. Detta omfattar f. n. en filosofisk och en teknisk fakultet och skall vid en senare tidpunkt erhålla även en medicinsk fakultet. I den finländska regeringens proposition till riksdagen med förslag om universitet i Uleåborg (nr 95, 1957) säger sig regeringen ha kommit till den slutsatsen, "att endast en ny högskola av universitetsnatur erbjuder tillräckliga möjligheter för utvecklande av den högsta undervisningen och forskningen med beaktande av både norra Finlands och hela landets behov". Riktigheten av en motsvarande slutsats för Sveriges del är för motionärerna uppenbar.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta

I. att följande åtgärder skall under den första femårsperioden av 1960-talet vidtagas, nämligen

a) att tandläkarinstitutet i Umeå på grundval av föreliggande utredning omorganiseras till tandläkarhögskola för utbildning från tandläkarkandidatexamen till tandläkarexamen,

b) att utredning verkställs och planläggning igångsättes för utbyggandet av den medicinska högskolan i Umeå till en fullständig läroanstalt och att sedan denna utbyggnad blivit verkställd preklinisk utbildning för odontologie studerande förlägges till Umeå,

c) att i samband härmed jämväl *förberedelsearbeten* — särskilt i vad avser vissa centrala ämnen — vidtages för inrättandet i Umeå av en matematisk-naturvetenskaplig fakultet;

II. att vid uppbyggandet av rikets femte universitet i Umeå, planeringen skall ske med sikte på att därstädes under 1960-talet jämväl upprättas en humanistisk fakultet (omfattande även samhällsvetenskapliga ämnen).

Stockholm den 29 april 1960

Ragn. Bergh

Hugo Oswald

Per Jacobsson

Rolf Kaijser

Nils-Eric Gustafsson

Sven E. Sundin

i Byske
